

RİSÂLETİNE DELİL OLUŞU İTİBARIYLA KUR'AN'DA HZ. MUHAMMED'İN NÜBÜVVET ÖNCESİ HAYATINA DAİR İZDÜŞÜMLER

Quranic Depiction of The Life of The Prophet Muhammad Before The Prophethood As Evidence of His Message

Mehmet Zülfi CENNET

Dr. Öğr. Üyesi, Bingöl Üniversitesi İlahiyat Fakültesi, Temel İslam Bilimleri Bölümü, Tefsir Bölümü

Assist. Prof. Bingol University, Faculty of Theology, Department of Basic Islamic Sciences, Department of Commentary, Bingol, Turkey

zbcennet@hotmail.com

ORCID: 0000-0001-2345-6789

DOI: 10.34085/buifd.794669

Öz

Bu makale, “bir kişinin geçmiş hayatı, mevcut haline önemli bir delil teşkil edeceği” fikri ekseninde düşünülmüş ve kurgulanmıştır. Bu konuda sağlıklı bir sonuca varılabilmesi için zorlama ve parçacı yorumlardan kaçınarak olabildiğince daha bütüncül ve kapsayıcı bir yöntem takip edilmiştir. Bu nedenle Kur'an, baştan sona bu bakışla gözden geçirilmiş ve gelenek içinde yapılmış tefsiri yorumlardan da istifade edilerek çalışma oluşturulmuştur. İçerik boyutu açısından makale, biri diğerinin neticesi olmak üzere iki önemli nokta arasındaki ilişkiyi belirlemeyi hedeflemektedir. *Birinci nokta*; kavmi arasında kırk yıl kadar ömür geçiren vahyin mübelliği ve mübeyyini olan Hz. Muhammed'in (sav) nübüvvet öncesi hayatının izlerini Kur'an'da aramaktır. Bu anlamda tarihsel kronoloji de dikkate alınarak Hz. Muhammed'in (sav) vahiy öncesi hayatına dair doğrudan veya dolaylı olarak ayetlerde tespit edilebilen bilgilerden hareketle metin oluşturulmuştur. *İkinci nokta*; makalede konu edilen ayetlerde Hz. Muhammed'in hayatına yönelik tespit edilen hususların, inkârcı müşrik topluluğa karşı risâletinin doğruluğuna ve hak Peygamber olduğuna yönelik delil boyutu irdelenmiştir.

Anahtar Kelimeler: Kur'an, Hz. Muhammed, Nübüvvet öncesi, Kureyş, Risâlet Delili

Abstract

This article is based mainly on the idea that a person's past is important evidence of their current condition. Therefore, we have tried to follow a comprehensive and integrated approach in order to reach a correct result and in order to avoid partial and remote clarifications. We basically created this article by reviewing the Holy Qur'an from beginning to end with a viewpoint that serves our topic. We have benefited from the explanatory explanations in Islamic thought. In this article, we aim to define the relationship between two important points, one of which is a consequence of the other. The first is to search for traces of the life of the Prophet Muhammad before his prophethood in the Holy Quran, as he lived forty years before the prophethood. With this, we collected the information that we obtained, directly or indirectly, from verses in the Qur'an that talk about the Prophet's life before the prophethood, according to the chronology. As for the second point, it is to show how the points we got from the Qur'an about the Prophet's life before the prophethood constitute evidence of the validity of his prophethood for his polytheists.

Keywords: Quran, Prophet Muhammad, Before Prophethood, Quraysh, Proof of Prophethood

Giriş

Tarih boyunca başta Peygamberler olmak üzere önemli bir misyon yüklenen ve bu nedenle toplumlarında görünür hale gelen şahsiyetler, muhalifleri tarafından genellikle tepkiyle karşılanmış; karalama ve itibarsızlaştırma söylemlerine maruz kalmıştır. Bu durumun en iyi örneklerini, farklı dönemlerde gönderilen peygamberlerin kavimleriyle olan mücadelelerinde görmek mümkündür. Gönderilen peygamberlerin şahsiyetlerine yönelik bu anlamda biri mevcut durumlarıyla, diğeri ise geçmiş hayatlarıyla alakalı olarak Kur'an'da iki farklı hususun öne çıktığı görülmektedir:

Birincisi; Peygamberler, gönderildikleri toplumlarda hâkim olan küfür ve şirk anlayışını reddederek kavimlerini tevhid inancına davet edince ciddi bir direnişle karşılaşmışlardır. Özellikle toplumun ileri gelen şamarıkları, atalarından kendilerine tevarüs eden batıl inançları, Peygamberlerin Allah'tan aldıkları vahiyle mücadele etmede başarısız olunca farklı bir yöntemlere başvurmuşlardır. Şöyle ki istikametten sapmış söz konusu kavimler, mevcut düzenlerine yaşama imkânı tanımayan bu ilahi vahiyden dolayı Peygamberlerini toplumda itibarsızlaştırmak için kendilerinin bile pek inanmadıkları bir şekilde onların kişiliklerine dil uzatmışlardır. Mesela; Hz. Nuh, Hud, Salih, Musa ve daha birçok peygamber, kavimlerinin yalancı, deli, sapıtmış vb. ithamlarının hedefi olmuştur. Buna karşı peygamberlerin, kavimlerine olan cevapları ise deli, yalancı ve büyücü olmadıklarını, uyararak ve öğüt vermek üzere gönderilmiş uyarıcı peygamberler olduklarını bildirmek şeklinde olmuştur. Nitekim bu durum ayetlerde şöyle ifade edilir: *"İnsanlara, halkına elçiler gelen şehri mesel olarak anlat: Onlara iki elçi göndermiştik; onu yalanladıkları için üçüncü biriyle desteklemiştik. Onlar: 'Biz size gönderildik' demişlerdi. 'Siz de ancak bizim gibi birer insansınız. Rahman da bir şey indirmemiştir. Sadece yalan söylüyorsunuz' dediler. Elçiler: 'Doğrusu Rabbimiz bizim size gönderildiğimizi bilir; bize düşen ancak apaçık tebliğdir' demişlerdi."*¹ Hak-batıl mücadelesi tarihinde kavimlerde hâkim olan toplumsal kanunlar ve refleksler, neredeyse hep aynı olmuştur ki benzer bir durum, Hz. Peygamber'in kavmiyle olan mücadelesinde de tekrarlanmıştır.²

İkincisi; toplumlarını ıslah etmek için gönderilen bu yüce şahsiyetlerin nübüvvet öncesi hayatlarına dair Kur'an'da bazı bilgilere dikkat çekilmiştir. Yüklendikleri ilahi mesajın gereği olarak neredeyse bütün kavmini karşısına alacak peygamberlerin elbette mevcut halleri kadar geçmiş hayatlarının da toplum nezdinde şeffaf ve kabul edilebilir olması gerekirdi. Çünkü içinde yaşadığı toplumun ıslahı için görevlendirilen bir kişinin, genel geçer evrensel normlar açısından problemleri bir hayat geçirmiş olması, kendi toplumu tarafından kabulünü zorlaştırmaktadır. Bu nedenle gerek önceki Peygamberler gerekse Hz. Muhammed (sav.), risâlet görevlerini yerine getirirken geçmiş hayatlarının, düşman kavimleri tarafından aleyhlerinde kullanıldığına yönelik herhangi bir bilgiye sahip değiliz. Literatürde böyle bir bilginin olmaması, peygamberlerin bu anlamdaki ithamlarla yüzleşmediklerine ve evrensel normlar açısından hoş görülmeleyen şeylerin onlardan sadır olmadığına delalet etmektedir. Şayet nübüvvet öncesi hayatlarında olumsuz bir durum olmuş olsaydı düşman kavimleri bunu, onların aleyhine mutlaka kullanacaklardı. Tam tersine Kur'an, peygamberlerin bir beşer olarak toplumda hüsnü kabul gören şahsiyetler olduklarına dair zaman zaman geçmiş yaşantılarına atıfta bulunmuştur.

¹ Yâsîn 36/14-17; bkz. el-A'râf 7/61-63, 67; el-Mü'minûn 23/26, 47-48; eş-Suarâ 26/185-187; el-Kamer 54/24-26.

² el-A'râf 7/184; el-Mü'minûn 23/70; Sebe' 34/46; es-Secde 32/3.

Nitekim Semûd kavmi, kendilerine uyarıcı olarak gönderilen Hz. Salih'in (as) geçmiş hayatını anımsatarak şöyle demiştir: “Ey Salih! Sen bundan önce, aramızda kendisinden iyilik beklenir bir kimseydin; şimdi babalarımızın taptıklarına bizi tapmaktan men mi ediyorsun? Doğrusu bizi çağırdığın şeyden şüphe ve endişedeyiz, dediler.”³ Görüldüğü gibi Hz. Salih, akıl, bilgi, basiret ve yaşantı konusunda örnek kabul edilen bir kişiliğe sahip olduğu ayette *aramızda kendisinden iyilik beklenir bir kimseydin* şeklinde ifade edilir. Bu olgun ve hayırlı sıfatları kendinde barındırma özelliğinden dolayı Hz. Salih, birçok konuda kendisinden istifade edilen ve istişarede bulunulan bir kimseydi. O, Allah dışında taptıkları ilahlardan tevhid inancına çağırınca kavmiyle aralarındaki söz konusu iyilik bağları kopmuş ve kavmi, peygamberlerini yalanlamışlardır.⁴

Aynı şekilde Hz. Muhammed (sav.) de nübüvvet öncesinde iyilikle anılan, sözüne güvenilen ve görüşüne değer verilen bir insandı. İlgili kaynaklarda bu durumun birçok örneğine rastlamak mümkündür. Söz konusu araştırmamızın konusu, Kur'an özelinde Hz. Muhammed'in (sav.) nübüvvet öncesi hayatıyla sınırlı olduğundan siyer ve tarih kaynaklarındaki bilgilere detaylıca yer verilmeyecektir. Ancak araştırmanın sınırlarını aşmadan konumuzla alakalı boyutuyla ve konuya hazırlık mahiyetinde nübüvvetin hemen başında gerçekleşen sadece iki olayı aktarmakla yetinilecek ve ardından ayetler ekseninde konuya devam edilecektir.

Birinci olay; Hira'da vahyin ilk ayetleri inince Hz. Peygamber (sav), büyük bir korkuyla evine dönmüş ve eşi Hz. Hatice'ye “beni örtün” demişti. Kendine geldikten sonra Ey Hatice! Kendi canımdan korkuyorum, bana neler oluyor, demiş. Daha sonra Hira'da başından geçen vahyin ilk geliş şeklini ve onda oluşturduğu etkiyi eşi Hz. Hatice'ye anlatmış. Bunun üzerine Hz. Hatice, peygamberlik görevini henüz yüklenmiş olan Hz. Muhammed'in (sav) nübüvvet öncesi kişiliği ve toplumdaki konumuna dair eşine hitaben şu tarihi tanıklığı yapar: “Bu konudaki endişelerin kesinlikle doğru değildir. Buna sevin, Allah'a yemin olsun ki, O, seni asla rezil etmez. Çünkü sen akrabalık bağlarını korursun, doğru sözlü birisin, emaneti yerine getirirsin, çaresiz olanların yükünü yüklenirsin, misafiri ağırlarsın, fakir ve yoksullara yardım edersin.”⁵

İkinci olay; yine risâletin ilk yıllarında İslam dinine alenî davet emri gelince Hz. Peygamber (sav), tevhid mesajını kavmine ve yakın akrabalarına duyurmak için safa tepesine çıktı. O günün toplumsal örfünde çok önemli bir olay anında yapılacak seslenişle Hz. Muhammed (sav), يا صباحاه (çok önemli bir olay anında yapılan sesleniş ve olayı duyurmaktır.) diyerek tüm Kureyş kabilelerini çağırdı. İçlerinde amcası Ebû Leheb'in olduğu yakın akrabalarının yanı sıra diğer Kureyş kabileleri de gelince Hz. Peygamber, onlara, “şu dağın arkasında size saldırmak üzere gelen bir ordu olduğunu söylersem bana inanır mısınız? Evet, şuana kadar herhangi bir yalanına şahit olmadık, cevabını aldı. Bunun üzerine Allah Resulü, ben şiddetli bir azaba karşı sizin için gönderilmiş bir uyarıcıyım” dedi.⁶

³ Hüd 11/62.

⁴ Ebû Mansûr Muhammed b. Muhammed el-Mâtürîdî, *Te'vîlâtü'l-Kur'ân*, (İstanbul: Daru'l-Mizan, 2005-2010), 7/195; Mahmûd b. Ömer ez-Zemahşerî, *Tefsîrü'l-Keşşâf*, (Beyrut: Mektebetü'l-Abikân, 1998), 3/213.

⁵ Muhammed b. Cerîr et-Taberî, *Câmi'u'l-beyân 'an te'vîli âyi'l-Kur'ân*, (Kahire: Dâru hicr, 2001), 24/764; Ebû'l-Fidâ' İsmâîl b. Şihâbiddîn Ömer b. Kesîr, *Tefsîrü'l-Kur'âni'l-'azîm*, (Kahire: Mektebetü Evladü'ş-Şeyh li't-Türas, 2000), 14/397.

⁶ Taberî, *Câmi'u'l-beyân*, 24/714-716; Mehmet Zülfi Cennet, “Vahyin Başlangıç Yılları (İlk Çağrılar ve Putperestliğe İlk Eleştiriler)”, *Tefsir (Surelerin Nüzul Sırasına Göre Analizi)*, Ed. Ali Rıza Gül-Yunus Emre Gördük, (İstanbul: Lisans Yayıncılık, 2019), 25.

Görüldüğü gibi birinci olayda nübüvvet öncesi hayatında oluşmuş olan kişiliği, delil gösterilerek Hz. Muhammed'in şuan karşılaştığı durumun kesinlikle hayırlı bir şey olduğu onu en iyi tanıyan eşi Hz. Hatice tarafından veciz bir ifadeyle dile getirilmiştir.⁷ İkinci olayda ise Hz. Muhammed, muhataplarının görmediği bir olaydan kendilerine haber vermesi halinde inanıp inanmayacaklarını soruyor. Çünkü O, biraz sonra vereceği haberin de aynen bunun gibi görmedikleri bir şey olacağı için kavminin yanında kendisine duyulan güvenin ne derece olduğunu test etmek istiyor. Sorduğu soruya dair olumlu cevabı alınca, saldırmak üzere beklemekte olan düşmanın varlığına inanıldığı gibi kendisinin de *şiddetli bir azaba karşı gönderilmiş bir uyarıcı* olduğuna inanmalarını istiyor. Netice itibarıyla Hz. Muhammed, Peygamberlik iddiasının doğruluğuna vahiy öncesi hayatını ve kişiliğini şahit göstermiş ve şu ana kadar yalan söylemediğine göre hiçbir menfaat beklentisi bulunmayan risâlet görevinde de kesinlikle yalan söylemediğini muhataplarına ifade etmiştir. Hayatı boyunca yalan söylediğine hiç şahit olunmamış olan bu zat, vahiy aldığını, gönderilmiş bir uyarıcı ve müjdeleyici Peygamber olduğunu söylüyorsa elbette doğru söylediğinden şüphe edilemez.

Hz. Muhammed (Sav.)'in Vahiy Öncesi Hayatının Nübüvvetine Delil Oluşu

İlahi vahyin sürekliliği açısından Hz. Muhammed (sav.) ve kavminin yaşadığı zaman dilimi, dikkate alındığında devam edegelen ilahi risâlet geleneğinin durağan bir hal alarak kesinti/inkita' yaşadığı bilinmektedir. Hz. Muhammed'in (sav.) nübüvvet elçilerinin kesildiği bir dönemde gönderilmesi, zaman içinde geçmiş şeriatların tağyir ve tahrife uğramalarından dolaydır. Bu nedenle hak, batıl; doğruluk, yalanla karışarak hidayeti ve hakk'ı bulmak güçleştirdiğinden insanların gereği gibi kulluk edememelerinin mazereti de doğmuştur. İşte Hz. Peygamber'in tam da ihtiyacın hâsıl olduğu bir dönemde gönderilmesi, kulların bu anlamdaki mazeretleri de giderilmiş oldu.⁸ Nitekim nübüvvetin inkita' dönemi, ayette şöyle ifade edilir: "عَلَىٰ قَفْرَةٍ مِنَ الرَّسُولِ أَنْ تَقُولُوا مَا جَاءَنَا مِنْ بَشِيرٍ وَلَا نَذِيرٍ / Ey ehl-i kitap! Peygamberlerin arası kesildiği bir dönemde size elçimiz geldi. Gerçekleri size açıklıyor ki (kıyamette): Bize bir müjdeleyici ve uyarıcı gelmedi, demeyesiniz."⁹ Görüldüğü gibi ayette ehli kitaba hitaben ey ehl-i kitap! size, en son gönderilen peygamberlerin üzerinden uzun bir müddet geçtikten sonra niteliklerini bildiğiniz birini yani Hz. Peygamber'i peygamber olarak gönderiyoruz ki sorumluluk konusunda sizin herhangi bir bahaneniz kalmasın.¹⁰

Dikkat edildiğinde Hz. Muhammed (sav.) ile Hz. İsa (as.) arasında geçen¹¹ zaman aralığı Kur'an'da *fetret dönemi* diye isimlendirilmiştir. Ancak bu tarihi dönemin ne kadar yıl devam ettiğine yönelik tefsir kaynaklarında 430 ile 600 küsur arasında değişen birbirine yakın farklı rakamlar zikredilmiştir. Ancak tefsirci, hadisçi ve tarihçi olarak bilinen İbn Kesir'e göre risâletin fetret dönemiyle ilgili meşhur olan rakamın 600 yıl kadar olduğu şeklindedir.¹²

Bu rakamsal bilgilerden hareketle Hz. Muhammed (sav.), risâlet'le görevlendirilmeden önce kavmi, ilahi vahyin fetret dönemini yaşıyordu. Bu açıdan nübüvvet öncesi dönemde

⁷ Muhammed Salih b. Ahmet el-Ğursî, *İrtiyâhu'l-'ukûl ilâ risâleti'r-Resûl*, (İstanbul: Ravza Yayınları, 2020), 123.

⁸ Taberî, *Câmi'u'l-beyân*, 8/274; Fahrüddin Muhammed b. Ömer er-Râzî, *Mefâtihu'l-gayb*, (Beyrut: Dâru'l-fikr, 1981), 10/199.

⁹ el-Mâide 5/19.

¹⁰ M. Said Şimşek, *Hayat Kaynağı Kur'an Tefsiri*, (İstanbul: Beyân Yayınları, 2012), 2/33.

¹¹ "عن أبي هريرة أن رسوا الله صلى الله عليه وسلم قال: إن أولى الناس بابن مريم لآنا؛ لأنه لا نبي بيني وبينه" / Ebu Hüreyreden rivayet edildiğine göre Allah Resulü (sav.) şöyle dedi: İnsanlar arasında Meryem oğlu İsa'ya en yakın olanınız muhakkak ki benim. Çünkü benim ile İsa (as.) arasında hiçbir peygamber yoktur." (İbn Kesir, *Tefsîrü'l-Kur'âni'l-'azîm*, 5/140).

¹² Taberî, *Câmi'u'l-beyân*, 8/275; Zemahşerî, *Keşşâf*, 4/510; İbn Kesir, *Tefsîrü'l-Kur'âni'l-'azîm*, 5/139-140.

yaşayanlar, fetret ehli olarak kabul edilmiştir. Çünkü şirk ve küfür içinde yaşayan Mekkeli müşrikleri, Hz. Muhammed'den (sav.) önce kendilerini Allah'ın azabı konusunda uyaracak herhangi bir peygamberin gönderilmediği ayetlerde özellikle ifade edilir.¹³ Hz. Peygamber'in (sav.) kavmi, herhangi bir uyarıcı tarafından uyarılmamış olmaları, neredeyse onların bir sıfatı olarak " *لَتُنذِرَ قَوْمًا مَّا أَتَاهُمْ مِنْ نَذِيرٍ مِنْ قَبْلِكَ* " *senden önce herhangi bir uyarıcı gönderilmemiş bir kavimi uyarman için,*¹⁴ şeklinde zikredilir. Söz konusu ayetlerde geçen *kavim* kelimesinden Hz. Peygamber'in (sav.) nübüvvetinden önce kendilerine herhangi bir uyarıcının gelmediği özelde Kureyş kabilesinin genelde ise Mekke, Medine ve çevre kabileleri içine alan Hicaz bölgesinde bulunan bütün Arapların kastedildiğini de söylemek mümkündür.¹⁵

Meseleye farklı bir açıdan yaklaşan Fahrüddîn er-Râzî, çok daha önceleri kendilerine uyarıcı peygamberler geldiği halde nasıl olur da ayette " *senden önce herhangi bir uyarıcı gönderilmemiş kavim* " ifadesi kullanılmıştır. Ona göre Kureyş kavmi, ümmi bir topluluk olmakla birlikte Hz. Muhammed (sav.)'den önce kendilerine hiçbir uyarıcının gelmemiş olması uzak bir ihtimaldir. Çünkü kureyşliler, Hz. İbrahim'in neslindedir ve İsrailoğullarına gönderilen peygamberlerin tamamı aynı zamanda onların amcaoğullarıdır. Dolayısıyla kureyşlilere ve hicaz bölgesi Araplarının atalarına tarih boyunca uyarıcı elçiler gönderilmiştir. O halde söz konusu ayeti, fetret döneminde Hz. Muhammed'in kavmine yönelik özel bir peygamber gönderilmemiştir, şeklinde anlamak daha doğru olur. Aksi halde, Hz. Âdem döneminden Hz. Muhammed'e kadar Allah Teâlâ, Kureyş kavmini din ve şeriat olmaksızın bırakmış olacaktır. Dolayısıyla bu durum, Kureyş kabilesinin Hz. İbrahim ve israilî peygamberlerle olan nesebi ilişkisine dair aktarılan bilgilere aykırılık teşkil etmektedir.¹⁶

Hz. Nuh, Yusuf vb. geçmiş peygamberlerin kavimleriyle olan durumları, Kur'an'da ayrıntılı olarak anlatılır. Gaybın haberleri olarak nitelenen bu kıssalar konusunda, hem Hz. Muhammed'in (sav.) hem de kavminin vahiy öncesi bilgisizliğine vurgu yapılır.¹⁷ Nitekim Hz. Nuh'un kıssasının ele alındığı ayetler grubunun sonunda bu durum açıkça şöyle ifade edilir: " *تِلْكَ مِنْ أَنْبَاءِ الْعَالَمِ الْغَيْبِ نُوحِيهَا إِلَيْكَ مَا كُنْتَ تَعْلَمُهَا أَنْتَ وَلَا قَوْمُكَ مِنْ قَبْلِ هَذَا فَاصْبِرْ إِنَّ الْعَاقِبَةَ لِلْمُتَّقِينَ* " *(Resûlüm!)* İşte bunlar sana vahyettiğimiz gayb haberlerindedir. Bundan önce onları ne sen biliyordun ne de kavmin. O halde sabret. Çünkü iyi sonuç (sabredip) sakınanlarındır."¹⁸ Ayette özellikle başka kavimler değil de sadece Hz. Peygamber'in içinde yaşadığı kavminin bu haberlerden yoksun olduğunun ifade edilmesi elbette bir sebebe mebniydi. Çünkü Yahudi ve Hristiyanlar gibi bazı din mensupları, ilahi vahiy olarak iman ettikleri kitapları tahrif edilmiş olsa bile bu haberlerin bilgisine kısmen ve icmâlen sahiptiler. Dolayısıyla hem Hz. Muhammed'in hem de kavminin bilmediği bu haberlerin ona bildirilmiş olması, Mekkeli müşriklere karşı risâletinin doğruluğuna bir delil oluşturmuştur. Nitekim Hz. Muhammed, bu kıssaların vuku bulduğu yerlerdeki insanların konuştuğu dili bilmediği gibi kendi kitaplarından bu haberleri öğrenen insanların herhangi birisiyle de hemhal

¹³ Taberî, *Câmi' u'l-beyân*, 18/263, 590, 19/301; Mâtürîdî, *Te'vilâtü'l-Kur'ân*, 11/46, 264-265.

¹⁴ el-Kasas 28/46; Sebe' 34/44; (Secde 32/3: *لَتُنذِرَ قَوْمًا مَّا أَتَاهُمْ مِنْ نَذِيرٍ مِنْ قَبْلِكَ لَعَلَّهُمْ يَهْتَدُونَ* /Onu Peygamber kendisi uydurdu, diyorlar öyle mi? Hayır! O, senden önce kendilerine hiçbir uyarıcı gelmemiş bir kavmi uyarman için sana Rabbinden gelen bir gerçektir. Belki artık doğru yolu bulurlar.)

¹⁵ Muhammed Tâhir b. Âşûr, *et-Tahrîr ve't-tenvîr*, (Tunus: Dâru't-Tunûsiyye, 1984), 21/209.

¹⁶ Râzî, *Mefâtihu'l-gayb*, 25/167-168.

¹⁷ Taberî, *Câmi' u'l-beyân*, 12/441, 13/7, 18/263; Zemahşerî, *Keşşâf*, 3/206, 251; Râzî, *Mefâtihu'l-gayb*, 18/9, 87.

¹⁸ Hûd 11/49; bkz. Yûsuf 12/3.

olduğu görülmemiştir. O halde bu durum, söz konusu vahiy haberleri ona öğretmenin Allah olduğunu göstermektedir.¹⁹

Hız. Muhammed (sav), okuma yazma bilmeyen ümmî bir Peygamber idi. İmam Cerîr et-Taberî'ye (ö. 310/923) göre Hız. Muhammed dışında ümmîlik sıfatıyla anılan Allah'ın bir başka resulü yoktur. Nitekim bir rivayette Hız. Peygamber, "Biz ümmî bir topluluğuz, yazı yazmayız ve hesap yapmayız."²⁰ Kur'an'da Peygamber'in ümmîliğine iki ayette "رَسُولِهِ - الرَّسُولَ النَّبِيَّ الْأُمِّيَّ" ümmî Peygamber olan Resûl"²¹ atf yapılırken üç yerde de müşrik Araplar, ümmîlikle nitelenmiştir.²² Konumuz açısından nübüvvet öncesi dönemle ilintili olarak Hız. Peygamber ve kavmi olan müşrik Araplar için yapılan ümmî nitelemesinin iki manası üzerinde durulmaktadır. *Biri*; İslamiyet öncesi dönemde Araplarda kadınlar, okuma yazma bilmezlerdi. Dolayısıyla okuma yazma bilmeme anlamına gelen ümmîlik nitelemesi, babadan çok anneye benzemesinden dolayı anneye nispet edilmiştir. *Diğeri*; ümmete mensup olma, yani Arap toplumunun bilinen genel karakteristik özelliklerini taşıma anlamındadır ki Araplar cahiliye döneminde genellikle okuma yazma bilmezlerdi. Aynı şekilde Hız. Peygamber (sav.) de toplumun bu anlamdaki durumundan farklı olmayıp ümmî olarak tavsif edilmiştir.²³

Hız. Peygamber'in ümmî bir insan oluşu, risâletinin doğruluğuna ve Allah'tan vahiy alan bir Peygamber olduğuna en büyük delillerden birisidir. Çünkü herhangi bir hocadan ders görmemiş, hiçbir kitabı okumamış ve hiçbir ilim sahibinin meclisinde de bulunmamıştı. Zaten Mekke, nübüvvet öncesi dönemde bilginlerin uğradığı veya toplandığı bir yer de değildi. Ayrıca Hız. Peygamber, birçok ilmi öğrenebileceği kadar uzun bir süre Mekke'den ayrılarak gözden de kaybolmamıştı. Neticede hiçbir hocayla karşılaşmamış ve hiçbir kitabı mütalaa etmemiş ümmî bir kimse olmasına rağmen, Kur'an gibi birçok ilmi meseleyi içinde barındıran bir kitabın onda görünmesi, hak peygamber oluşunun en büyük mucizelerindendir.²⁴

Esasında zatından kaynaklı olan ümmîliğinin nasıl olduğunu ve bundaki hikmet ve illetin ne olduğunu en iyi ortaya koyan, şu ayettir: " وَمَا كُنْتَ تَتْلُو مِنْ قَبْلِهِ مِنْ كِتَابٍ وَلَا تَخُطُّهُ بِيَمِينِكَ إِذًا لِأَنَّكَ إِذَا لَرْتَابَ /الْمُنْطَلُونَ/Sen daha önce bir kitaptan okumuş ve elinle de onu yazmış değildin. Öyle olsaydı, batıl sözle uyanlar şüpheye düşerlerdi."²⁵ Aynı şekilde bu ayet, vahiy öncesi dönemde Hız. Muhammed'in (sav.) herhangi bir kitabı okumadığını ve eliyle de herhangi bir yazı yazmadığını açık bir biçimde ortaya koymaktadır. Şayet ümmîliğinin aksine nübüvvet öncesi dönemde okuryazarlığı olan biri olsaydı, herkesten önce Mekke'li müşrikler, Hız. Muhammed'in okuryazarlığı olduğundan bu öğretileri, muhtemelen bir yerlerden öğrenmiş ve kendi yazmıştır, iddiasında ısrar edeceklerdi. Diğer taraftan ehli kitaptan Yahudi ve Hristiyanlar da Muhammed, söz konusu bilgileri geçmiş mukaddes kitaplardan veya düşünürlerin hikmetli sözlerinden alarak yazmıştır, diyerek onun vahiy alan bir peygamber olduğuna yönelik daha çok şüphe ve ithamlarda bulunacaklardı. Ayrıca ehli-i kitap, biz kitaplarımızdan gelecek kişinin okuma yazma bilmeyen ümmî bir peygamber olduğunu bilmekteyiz. Oysa peygamberlik iddiasında bulunan bu kişi, kitaplarımızdan öğrendiğimiz ümmîlik vasfına da sahip değildir, gibi birtakım itirazlarda bulunacaklardı. Netice itibarıyla Hız. Muhammed (sav.), Tevrat'ı, İncil'i

¹⁹ Mâtürîdî, *Te'vilâtü'l-Kur'ân*, 7/184.

²⁰ Taberî, *Câmi'u'l-beyân*, 2/153-154, 10/488.

²¹ el-A'râf 7/157, 158.

²² Âl-i İmrân 3/20, 75; el-Cuma 62/2.

²³ Râzî, *Mefâtihu'l-gayb*, 15/25; Âşûr, *et-Tahrîr ve't-tenvîr*, 9/133.

²⁴ Râzî, *Mefâtihu'l-gayb*, 15/32.

²⁵ el-Ankebût 29/48.

ve onların dilini bilmeden ve onlara bakmadan, o kitapların içerdiği bir takım bilgilerden haber vermesi, bu bilgileri ona öğretenin Allah olduğunu göstermektedir.²⁶

Vahiy öncesi dönemde okuryazarlık konusunda ümmî olan Hz. Muhammed'in, kitaba ve imana dair bir bilgiye de sahip olmadığını, dolayısıyla herhangi bir şeriata göre de kullukta bulunmadığını,²⁷ Kur'an'ın şu ayetinden öğrenmekteyiz: " وَكَذَلِكَ أَوْحَيْنَا إِلَيْكَ رُوحًا مِنْ أَمْرِنَا مَا كُنْتَ تَدْرِي مَا الْكِتَابُ وَلَا الْإِيمَانُ بِلَمْعَدِينِ."²⁸ Burada Peygamber (sav)'in vahiy öncesi durumuyla alakalı *kitap* ve *iman* kelimeleri üzerinden iki önemli noktaya dikkat çekilmiştir. Kur'an'dan önce kitabın ne olduğunu bilmemiş olması malum ve anlaşılır bir durumdur. Ancak *iman nedir bilmezdin* ifadesiyle ilgili ulema tarafından farklı yorumlar yapılmıştır. Öncelikle şunu belirtmek gerekir ki bütün âimler, peygamberlerin vahiy sonrasında olduğu gibi vahiy öncesinde de şirkten ve küfürden uzak, ulûhiyette ise muvahhit kişiler oldukları konusunda ittifak halindedir. Siyer ve sirete yönelik aktarılan bilgilere dikkat edildiğinde tevhid konusunda kureyşli müşriklerle çekişmenin en şiddetli olduğu anlarda bile Hz. Muhammed'in daha önce kendileriyle beraber putlara taptığına dair geçmiş bir bilgiden hareketle ithamda bulunamamışlardır.²⁹

Fakat bununla birlikte Peygamberlerin, nübüvvet öncesinde iman konusunu tafsili/ayrıntılı olarak bilmedikleri ifade edilir. Bu açıdan tevhidin en önemli konusu olan Allah'ın sıfatlarını ikiye ayırmak mümkündür. Bir kısmı salt akılla bilinebilecek meselelerdir ki bu tür bir bilgiye akli bir yöntemle ulaşılabilir. İmanın diğer bir kısmı ise sadece sem'î delille yani vahiyle ona ulaşmak mümkündür. Dolayısıyla söz konusu ayette nübüvvet öncesinde Hz. Muhammed'in (sav) iman bu ikinci kısmını bilmediği ayet tefsirlerinde ifade edilmektedir. Hz. Muhammed (sav) ile alakalı anlatılan bu durum, aynı zamanda kavim ve kabilesi nezdinde yaşantısı malum olan Hz. Muhammed'in (sav.) hali üzerine düşüncelerine yönelik Mekke müşriklerine bir meydan okumadır. Nübüvvetten evvel meşgul olduğu herhangi bir kitap ve iman gibi şeylerle hiç meşgul olmadığına göre o halde ona bu işleri yaptıran, Kur'an ayetlerini ona okutturan ve onu bir elçi olarak tayin eden Allah'tır.³⁰

Nübüvvet öncesi cahiliye döneminde Hz. Muhammed'in (sav), geçmiş dinlere, kitaplara ve kültürel faaliyetlere ait herhangi bir araştırması ve malumatı olmadığı bilinen bir gerçektir. Bununla birlikte o günkü sosyal ve ahlaki çöküntüden kavmini kurtaracak bir Peygamber olma gibi arzusu da yoktu. Zira Allah Resulünün bu anlamda bir niyetinin olmadığı gerçeği, ayette şöyle ifade edilir: " وَمَا كُنْتَ تَرْجُو أَنْ يُلْقَى إِلَيْكَ الْكِتَابُ إِلَّا رَحْمَةً مِنْ رَبِّكَ فَلَا تَكُونَنَّ ظَهِيرًا لِلْكَافِرِينَ /Sen, bu Kitap'ın sana vahyolunacağını ummuyordun. (Bu) ancak Rabbinden bir rahmet olarak gelmiştir. O halde sakın kâfirlere arka çıkma!"³¹ Ayetten anlaşıldığı üzere geçmişin haberlerini ve geleceğin olaylarını kendisine bildirecek ve Kureyşi onunla uyaracak Kur'an gibi bir kitabın indirilmesini beklemiyordu.³² O günün şartlarında kendisi için böyle bir isteği düşünmesi şöyle dursun kavmi ve kabilesi için böyle bir risâlet beklentisi içinde olma hali dahi düşünülemezdi. Çünkü kavmi ve kendisi ne ehli kitaptan ne israiloğullarından idi. Oysa risâlet görevi şayet tevdi edilecekse olsa olsa israiloğullarına tevdi edilir algısı toplumda genel olarak hâkimdi. Fakat

²⁶ Mâtürîdî, *Te'vilâtü'l-Kur'ân*, 6/80, 11/131-132; Zemahşerî, *Keşşâf*, 4/554-555.

²⁷ Âşûr, *et-Tahrîr ve't-tenvîr*, 25/153.

²⁸ eş-Sûrâ 42/52.

²⁹ Râzî, *Mefâtihu'l-gayb*, 27/191; Zemahşerî, *Keşşâf*, 5/423; Âşûr, *et-Tahrîr ve't-tenvîr*, 25/153.

³⁰ Zemahşerî, *Keşşâf*, 5/423; Râzî, *Mefâtihu'l-gayb*, 27/192; Âşûr, *et-Tahrîr ve't-tenvîr*, 25/152-153.

³¹ el-Kasas 28/86.

³² Taberî, *Câmi'u'l-beyân*, 18/352.

ayette de ifade edildiği gibi Allah, rahmeti ve ikramıyla risâlet görevinin Hz. Muhammed'in şahsında Araplarda olmayı takdir etti.³³

Doğrusu Hz. Muhammed (sav), nübüvvet öncesi dönemde böyle bir duyguya sahip olmadığı gibi ilk vahyin gelişiyle beraber yaşadığı ruh hali de böyle bir beklentinin olmadığını en açık biçimde ortaya koymaktadır. İlk vahyin onun üzerinde oluşturduğu etki ile Hz. Hatice'ye olayı anlatma biçimi, eşinin onu teselli etme çabası ve nihayet Hz. Hatice'nin amcasının oğlu Varaka b. Nevfel'e gidilmesi gibi bütün bu durumlar, daha önce böyle bir vahiy beklentisinin olmadığını göstermektedir.³⁴ Yine Cebrail (as)'i ilk gördüğü günlerde onun meleklere olup olmadığını bilmiyordu ve bundan dolayı da çok korkuyordu. Öyle ki kendini bir dağdan atacak dereceye gelmişti ki Allah, kendisine görünenin Cebrail olduğunu bildirerek onu bu şaşkınlığından doğru yola iletmiştir.³⁵ Netice itibarıyla Hz. Muhammed'in (sav.), kişisel durumuyla alakalı ifade edilen tüm bu deliller, onun nübüvvet işini kendi başına tasarlayarak peygamberlik iddiasında bulunmadığının, aksine niyeti, rızası ve bilgisi dâhilinde olmadan Allah tarafından risâlet için seçildiğinin ve hak peygamber olduğunun ispatıdır.

Bu dönemde kitap ve iman konusunda herhangi bir bilgiye sahip olmayan ve vahiy beklentisi dahi bulunmayan Hz. Muhammed, içinde yaşadığı cahiliye toplumunun gidişatından memnun değildi. Kureyşin yaptığı kötülükleri müşahade etmesi ve kavminin şirk inancı, Hz. Muhammed'in kalbini daraltıyor ve üzerinde manevi ağırlıklar oluşturuyordu. Bundan dolayı vahyin gelişine yakın tarih aralığında müşrik toplumdan uzaklaşarak Hira mağarasına çekilmeyi ve oradaki yalnızlıkta huzur aramayı tercih etmiştir.³⁶ Nihayet ilk vahyin gelişi ve sonrasında Kur'an rehberliğinde Allah'ı tanıma ve ona iman etme nimetiyle daralmış olan kalbi, inşirah buldu. Hz. Muhammed'in içinde bulunduğu bu durum, inşirah suresinde şöyle ifade edilmiştir: "أَلَمْ نَشْرَحْ لَكَ صَدْرَكَ، وَوَضَعْنَا عَنَّا وِزْرَكَ، الَّذِي أَنقَضَ ظَهْرَكَ، وَرَفَعْنَا لَكَ ذِكْرَكَ، فَإِنَّ مَعَ الْعُسْرِ يُسْرًا" *Biz senin gönlünü ferahlatıp genişletmedik mi? Senin belini büken yükünü senden alıp atmadık mı? Senin şânını ve ününü yüceltmedik mi? Elbette zorluğun yanında bir kolaylık vardır.*³⁷ Bu ayetler, peygamber olarak gönderilmesiyle birlikte Hz. Muhammed'in cahiliye günlerinde işlediği günahlarının affedildiğini, onu zayıflatan omuzlarındaki yükten ve sıkıntılardan arındırıldığını bildirmektedir.³⁸

Burada günah diye ifade edilen *vizr* kelimesi, "Allah, senin geçmiş ve gelecek günahını bağışlar",³⁹ "Hem kendi günahın, hem mü'min erkekler ve mü'min kadınlar için mağfiret dile"⁴⁰ ayetlerinde geçen günah manasındadır.⁴¹ Ancak peygamberler, hem nübüvvet öncesi hem de nübüvvet sonrasında büyük günahlardan ve yüz kızartıcı küçük günahlardan masumdurlar.⁴² O halde cahiliye döneminde Hz. Peygamber için söz konusu edilen günah neydi, diye

³³ Mâtürîdî, *Te'vilâtü'l-Kur'ân*, 11/90.

³⁴ Muhammed b. İsmâil el-Cu'fî el-Buhârî, *el-Câmi'u's-sahîh*, (Beyrut: Müessesetü'r-risâle, 2015), "Bed'ü'l-vahy", 3; Taberî, *Câmi'u'l-beyân*, 24/528-529.

³⁵ Râzî, *Mefâtihu'l-gayb*, 31/218.

³⁶ Ebu Muhammed Abdulhak İbn Atiyye el-Endelüsî, *el-Muharraru'l-Vecîz fi tefsîri kitâbi'l-'azîz*, (Beyrut: Darü'l-hayr, 2007), 8/644, 652.

³⁷ el-İnşirâh 94/1-5.

³⁸ Taberî, *Câmi'u'l-beyân*, 24/492.

³⁹ el-Fetih 48/2.

⁴⁰ Muhammed 47/19.

⁴¹ Mâtürîdî, *Te'vilâtü'l-Kur'ân*, 17/255; İbn Kesîr, *Tefsîrü'l-Kur'âni'l-'azîm*, 14/389.

⁴² Zemahşerî, *Keşşâf*, 4/392.

müfessirler tarafından sorgulanmış ve genellikle şu hususlar dile getirilmiştir. Küçük günahlar, müşrik kavmiyle olan beraberliği, müşriklerin kestiği hayvan etlerinden yemesi, Allah'ın sevmediği bazı durumlarda kavmi ve kabilesiyle olan beraberliği, ficar savaşlarına şahitlik etmesi ve bu savaşlarda amcalarına ok temininde bulunması gibi durumlardır. Ancak Peygamberlerin günahları, affedilmiş seğair (küçük günahlar) cinsinden olmasına rağmen üzerlerinde oluşturduğu etkiden dolayı sikal/ağırlık diye nitelenmesi, peygamberlerin buna yönelik üzüntü ve endişelerindedir. Fakat kesin olan şudur ki Hz. Muhammed, hayatının hiçbir döneminde putlara taptığına veya tazimde bulunduğuna dair hiçbir bilgiye sahip değildir. Şayet geçmişinde putları tazim ettiğine dair bir bilgi olmuş olsaydı, herkesten evvel kavmi bu durumu onun aleyhine kullanacaktı.⁴³

Hz. Muhammed'in peygamberlik öncesi hayatına dair Kur'an'da önemli bir iz düşümün şu ayetlerde açık bir şekilde görülmektedir: " *وَوَجَدَكَ ضَالًّا فَهَدَىٰ، وَوَجَدَكَ عَائِلًا فَأَغْنَىٰ.* /O, seni yetim bulup barındırmadı mı? Şaşırmış bulup da yol göstermedi mi? Seni fakir bulup zengin etmedi mi?"⁴⁴ Bu ayetler, Hz. Muhammed'in vahiy öncesi cahiliye döneminde, geçmiş beşeri hayatına yönelik üç evreyi hatırlatmaktadır. İlgili evrelerde gerçekleşen olumsuz durumların nasıl tersyüz olup nimete dönüştüğünü unutmaması ve bu nimetlerden insanları mahrum bırakmaması istenilmektedir.

1- Yetim (يَتِيمًا) oluşu: Hz. Muhammed, henüz doğmadan babası Abdullah'ı, altı yaşındayken annesi Amine'yi, sekiz yaşın iken de dedesi Abdulmuttalib'i kaybetti. Dedesi vefat etmeden önce babasıyla aynı anneden olan amcası Ebu Talib'e yeğenine bakmasını vasiyet etti. Bu nedenle dedesinden sonra kendisiyle aynı inancı paylaşmayan amcası, vefat edinceye kadar yeğenini korudu. Dolayısıyla Allah, küçük ve zayıf bir yetim olan kulunu ortada bırakmayarak yakın akrabalarının eliyle koruma altına almıştır.⁴⁵

2- İlahi vahyin rehberliğinden habersiz (ضَالًّا) oluşu: öncelikle şunu ifade edelim ki Hz. Muhammed (sav.), hayatı boyunca bir anlık dahi Allah'ı inkâr etmemiştir. Nitekim Mekkeli müşriklere hitaben "arkadaşınız (Muhammed) sapmamış ve azmamıştır"⁴⁶ denilerek Hz. Muhammed'in delalette olmadığını bildirmektedir. O halde peygamberlik öncesi durumunu tasvir eden bu ayetten (وَوَجَدَكَ ضَالًّا فَهَدَىٰ) kastedilen şey, önceki ayetlerde de ifade edildiği gibi Hz. Muhammed'in kitaptan, imanın hakikatinden, anlatılan gaybi haberlerden ve şer'i hükümlerden habersiz oluşudur. Ancak Allah Teâlâ'nın peygamberine olan nimeti ve merhametiyle bütün bu bilinmezliklerden Kur'an'ın tarif ettiği hidayet yoluna iletilmiştir.⁴⁷ Hz. Muhammed kırk yıl boyunca doğru yoldan sapıtmuş bir kavmin içinde yaşadığından dolayı elbette vahiy öncesi durumu, vahiy sonrası durumuyla aynı değildi. Bu nedenle Allah, onu bu halden çıkararak vahiy rehberliğinde hidayete erdirdi.⁴⁸

3- Fakir (عَائِلًا) oluşu: Allah, yetim, öksüz ve fakir olarak çocuk yıllarını geçiren Hz. Peygamber'i (sav.) dedesi ve amcasının himayesiyle zenginleştirdi. Daha sonraları evlendiği zengin eşi Hz. Hatice ile daha rahat bir hayat sürme imkânını buldu. Toplumda yetim ve fakir olarak bilinen Hz. Muhammed, nübüvvetle beraber Allah'ın verdiği ve va'd ettiği nimetlerle

⁴³ İbn Atiyye, *el-Muharraru'l-Vecîz*, 8/644.

⁴⁴ ed-Duhâ 93/6-8.

⁴⁵ Zemahşerî, *Keşşâf*, 4/392; Râzî, *Mefâtihu'l-gayb*, 31/214-215.

⁴⁶ Necm 53/2.

⁴⁷ Mâtürîdî, *Te'vilâtü'l-Kur'ân*, 17/247; Râzî, *Mefâtihu'l-gayb*, 31/216.

⁴⁸ Taberî, *Câmi'u'l-beyân*, 24/489.

dünyanın ve ahiretin en zengin insanı oldu. İşte nübüvvet öncesi döneme ışık tutan bu ve benzeri anlamları, *seni fakir bulup zengin etmedi mi* ayetinden anlamak mümkündür.⁴⁹

Vahyin ilk yıllarında Kur'an, bir tarafta müminlere tevhid inancını aşılarken diğer tarafta ise müşriklerin şirk inancına yönelik ciddi eleştiriler getirmekteydi. Geçmiş atalarından bu yana yerleşik şirk inancına ve onun oluşturduğu toplumsal düzene ilk defa başkaldıran ise Hz. Muhammed idi. Nitekim Mekkelilerin şirk anlayışını reddederek yerine tevhid inancını ikame etmeye çalışan Hz. Muhammed, adetleri konusunda mutaassıp olan kavminin şiddetli direnişiyle karşılaştı. Bu nedenle tek başına bütün kavmini karşısına alan Hz. Muhammed'i, deli/delirmiş (جَنَّةٌ/مَجْنُونٌ) diye itham ettiler. Çünkü delilik illeti, insanda bir anda ortaya çıkan bir hal olduğundan dolayı delilik iddiasında bulunmak, kendileri açısından diğer ithamlardan daha kolaydı ve kabul edilebilme ihtimali daha yüksekti. Uzun bir öğrenme ve tecrübe sürecini gerektiren sihir ve kehanet gibi ithamların kabulü zordu ve dolayısıyla Peygamberden bu ithamları nefyetmek daha kolaydı. Çünkü nübüvvet öncesi dönemden bu yana hiçbir durumu kendilerine gizli olmayan ve sürekli aralarında bulunan Hz. Muhammed'in şiir, kehanet ve sihir gibi bir uğraşının olmadığı apaçık ortadaydı.⁵⁰

Delilik ve benzeri ithamların reddedildiği ayetlere⁵¹ bakıldığında konumuz açısından önem arz eden ve Hz. Peygamber'in risâlet öncesi dönemine dair ışık tutan "صاحب/arkadaş" kavramı dikkate değerdir. Mesela bu kelimenin geçtiği ayetlerin birinde çok iyi tanıdıkları Hz. Muhammed'in beşeri kişiliği üzerinde Mekke müşriklerin daha iyi düşünmeleri istenilmektedir. " فَلْ إِنَّمَا أَعْطَكُم بَوَاحِدَةً أَنْ تَقُومُوا لِلَّهِ مِثْلَى وَفَرَادَى ثُمَّ تَتَفَكَّرُوا مَا بِصَاحِبِكُمْ مِنْ جِنَّةٍ إِنْ هُوَ إِلَّا نَذِيرٌ لَكُمْ بَيْنَ يَدَيْ شَدِيدٍ (Resûlüm! Onlara) de ki: Size bir tek öğüt vereceğim: Allah için ikişer ikişer ve teker teker ayağa kalkın, sonra da düşünün! Arkadaşınızda (peygamberde) hiçbir delilik yoktur! O ancak şiddetli bir azap gelip çatmadan evvel sizi uyarın bir peygamberdir."⁵² Arap dilinde *sahib* kelimesi, biriyle olan ayrılmaz sıkı beraberliği ve ahlaki kişiliğini bilecek derecedeki arkadaşlığı ifade eder. Gerek Hz. Muhammed'e yapılan delilik ithamının reddedildiği ayetlerde gerekse diğer ayetlerde geçen *sahib* kelimesi bu anlamda kullanılmıştır. Hz. Yusuf'un yıllarca beraber kaldığı hapisane arkadaşlarına hitaben "يا صاحبي السجن/Ey hapisane arkadaşlarım"⁵³ ve Medine'ye hicret yolunda beraber sığındıkları mağarada Hz. Muhammed'in, yakın arkadaşı Hz. Ebubekir'e hitaben " إِنْ يَقُولُ لَصَاحِبِهِ لَا تَحْزَن (peygamber), arkadaşına (Ebubekir) üzülme diyordu"⁵⁴ söyledikleri bu ifadelerde geçen ilgili kelime, bu anlamda önemlidir. Yine cennet ve cehennemle beraberliği olacak olan cennetliklerin ve cehennemliklerin "أصحاب الجنة/cennet ehli", "أصحاب النار/ateş ehli" diye tavsif edilmeleri kelimenin söz konusu manasıyla alakalıdır.⁵⁵ Netice itibarıyla Kur'an, kabilenin bir ferdi olan Hz. Muhammed'in kavmiyle olan yakınlığını ve ilişki düzeyini "صاحب/arkadaş" kavramıyla ifade etmiştir.

İmam Mâtürîdî (ö. 333/944), yukarıda anlatılanların yanı sıra Mekke müşriklerin sosyopsikolojik durumlarından hareketle delilik ithamının başka muhtemel bir gerekçesini şöyle ifade eder:

⁴⁹ Taberî, *Câmi 'u'l-beyân*, 24/489; Mâtürîdî, *Te'vilâtü'l-Kur'ân*, 17/248; Zemahşerî, *Keşşâf*, 4/392; Râzî, *Mefâtihu'l-gayb*, 31/219.

⁵⁰ Âşûr, *et-Tahrîr ve't-tenvîr*, 22/234.

⁵¹ el-A'râf 7/184; el-Mü'minûn 23/70; en-Necm 53/2; et-Tekvîr 81/22.

⁵² Sebe' 34/46.

⁵³ Yûsuf 12/39-41.

⁵⁴ et-Tevbe 9/40.

⁵⁵ Ebü'l-Kâsım Hüseyin b. Muhammed Râgıb el-İsfahânî, *el-Müfredât fi garîbi'l-Kur'ân*, (Beyrut: Dâru'l-marife, t.y.), 275; Âşûr, *et-Tahrîr ve't-tenvîr*, 22/234, 9/194.

“Mekkeli müşriklerin ileri gelenleri, toplumlarında hiç kimsenin kendilerine karşı çıkmaya cesaret edemediği derecede gururlu, izzetli ve şerefli kimselerdi. Hoşlanmadıkları bir şeyle ancak iki tip insan karşılına çıkabilirdi. Biri, güçlü, heybetli ve birçok yardımcıya sahip olan; diğeri ise gerçekten de delirmiş olan başkaldırabilirdi. Çünkü onlar, bu anlamda kendilerine herhangi bir konuda muhalif olanları çekinmeden öldürürlerdi. Mekkeli müşrikler, kendilerine muhalif olan ve hoşlanmadıkları bir teklifle karşılına çıkan Resûlullah’ın yanında ona destek olacak adamlarını ve yardımcılarını göremeyince, bu riskli işe girişen kişide bir delilik olması gerekir sonucuna vardılar. Bu nedenle ona delilik isnadında bulundular... Şayet düşünselerdi arkadaşlarında (Peygamber) bir deliliğin olmadığını bileceklerdi.”⁵⁶

Mekkeli müşrikler, çocukluğundan ilahi vahiyle bulunduğu ana kadar geçen sürede Hz. Muhammed’i (sav.) çok iyi tanıyorlardı. Bu nedenle ilgili ayetler, Mekkeli müşriklere birer birer veya ikişer ikişer bir araya gelin ve Hz. Muhammed’in durumu hakkında aranızda tartışın! Sizden herhangi biri şüana kadar onda bir delilik gördü mü ki böyle bir iddiada bulunuyorsunuz. O, çocukluğundan itibaren aranızda büyüdü ve en yakın arkadaşınızı tanıy gibi onun her halini biliyorsunuz. Şayet onun çocukluğundan kırk yaşına kadar devam eden hayatı üzerinde biraz düşünürseniz arkadaşınızda bir delilik halinin bulunmadığını anlayacaksınız. Aksine ey Kureyşliler, siz de çok iyi biliyorsunuz ki Hz. Muhammed, Kureyş kabilesi içinde akıl, zekâ, itidal, zühd, ileri görüşlülük, doğruluk ve daha birçok övülecek hasletler konusunda en ileri olanıdır. Onların bu anlamdaki ithamlarının yalan olduğu apaçık ortadadır. Çünkü deli bir adam, anlamsız konuşarak saçmalar ve ne dediğini bilmediğinden sözlerinden de hiç bir şey anlaşılır. Oysa Hz. Muhammed’in getirdiği ayetler ise kendisinden daha anlamlısı ve hikmetlisi bulunmayan sözlerdir. Bu nedenle okunan ayetlerin haşa bir delinin sözleri olduğunu demek hiç mümkün müdür? Elbette hayır! O halde Hz. Muhammed, kesinlikle yakın bir gelecekte başınıza gelecek şiddetli bir azap konusunda sizi uyararak uyarıcı bir peygamberdir.⁵⁷

Risâlet’ini kabul etmeye yanaşmayan kavmi, Hz. Peygamber’in okuduğu ayetlerin vahiy olmadığını ve kendisi tarafından uydurulduğunu iddia ediyorlardı. Bu nedenle Mekkeli müşrikler, Hz. Peygamber’den inanç ve adetlerine aykırılık teşkil eden bu ayetlerin değiştirmesini veya bundan başka bir Kur’an’ı getirmesini istiyorlardı. Onların bu isteklerine karşı Hz. Peygamber, *ben bu ayetleri kendiliğimden değiştiremem, ben sadece bana vahyolunana uyarım*⁵⁸ şeklinde ayetle cevap vermiştir. Müşriklerin öne sürdüğü iddiaların geçersizliğine yönelik ikinci cevap ise şu ayetle verilmiştir: “ *فَلَوْ شَاءَ اللَّهُ مَا تَلَوْتُمْ عَلَيْنَا وَلَا أَدْرَاكُمْ بِهِ فَقَدْ لَبِئْتُ فِيكُمْ عُمَرًا مِنْ قَبْلِهِ* /De ki: Eğer Allah dileseydi onu size okumazdım, Allah da onu size bildirmezdi. Ben bundan önce bir ömür boyu içinizde durmuştum. Siz hiç akıl erdiremiyor musunuz?”⁵⁹ İşte bu ayet, inkârcı Mekke müşriklerini nübüvvet öncesi dönemden bu yana onlarla aynı mahalleyi, çarşı-pazarı ve yerleşim yerini paylaşan ve kendilerinden biri olan Hz. Muhammed üzerinde düşünmeye davet ediyor. Çünkü bütün Peygamberlerde olduğu gibi Hz. Muhammed de modern dönemin kamu görevlisi gibi Mekke toplumunu ıslah etmek için dışarıdan atanan bir bürokrat değildi. Aksine Allah, kendisine vahyedip ayetlerini okumasını istemeden önce toplumu arasında kırk

⁵⁶ Mâtürîdî, *Te’vilâtü’l-Kur’ân*, 6/126-127.

⁵⁷ Taberî, *Câmi’u’l-beyân*, 19/305, 17/87-88; Mâtürîdî, *Te’vilâtü’l-Kur’ân*, 11/446; Zemahşerî, *Keşşâf*, 5/130; Râzî, *Mefâtihu’l-gayb*, 15/269; Âşûr, *et-Tahrîr ve’t-tenvîr*, 12/234.

⁵⁸ Yûnus 10/15.

⁵⁹ Yûnus 10/16.

yıl kadar bir ömür geçirmiş ve her hali toplumu tarafından bilinen fakir, yetim, ümmi ve *emîn* bir insandı.

Hız. Muhammed'in nübüvvet öncesi hayatının muhatapları nezdinde bilinirliği, risâlet'inin kabulüne delil teşkil edeceği konusunda inkârcı müşrikler, soru formunda şöyle azarlanmıştı: "أَمْ لَمْ يَعْرِفُوا رَسُولَهُمْ فَهُمْ لَهُ مُنْكَرُونَ/Yoksa kendi peygamberlerini tanımadılar da; bu yüzden mi onu inkâr ediyorlar!"⁶⁰ Bu ayette inkârcı muhataplar uyarılmakta ve gönderilen elçinin nübüvvet öncesi geçmiş hayatının kendilerince çok iyi bilinmesine rağmen inkâr edilmesinin hayret verici bir durum olduğu bildirilmektedir. Çünkü Hız. Muhammed'in emanete olan sadakati, doğruluğu, yalandan ve yerilen bütün kötü ahlaklardan uzak oluşu ve Mekkelilerin güvenilir/emîn isimlendirmesinde ittifak edişi gibi tüm bu durumlara rağmen nasıl oluyor da O'nun peygamberlik iddiasını yalanlıyorlar!⁶¹

Netice itibarıyla her iki ayette de Hız. Peygamber'in diliyle muhataplarına şu mesaj verilmektedir: Sizin de çok iyi tanıdığınız Hız. Muhammed'in bu kitabı kendi kendine oluşturduğunu iddia etmek, akıl dışı bir durum olduğunu hiç düşünmüyor musunuz? Çünkü herhangi bir eğitim-öğretim sürecini yaşamamış ve bir kitabı dahi mütalaa etmemiş olan birinin eliyle Kur'an gibi büyük bir kitap, meydana gelmiştir. Dolayısıyla insan gücünü aşan bu olağanüstü bilginin vahiy dışında başka bir yolla gelmesi mümkün değildir. O halde nübüvvet öncesi dönemden bu güne dek yalanına hiç şahit olmadığınız bir insan, nasıl olur da yalan yere Allah'a iftirada bulunarak vahiy aldığını söyler.⁶² Dolayısıyla geçmiş hayatı buna şahittir ki eğer Allah'tan vahiy aldığını ve uyarıcı bir peygamber olarak gönderildiğini iddia ediyorsa O, muhakkak doğru söyleyen bir peygamberdir.

Şayet Hız. Peygamber (sav), vahiy aldığına dair haşa yalan yere Allah'a iftirada bulunuyor idiyse bu önemli iddia karşılığında büyük meblağda bir maddi çıkarı hedeflemesi gerekirdi. Şan, şöret ve dünyalık bir menfaat olmaksızın yalan yere bütün kabilesini kendisine düşman edecek tehlikeli bir işe girişmek en basit ifadeyle abesle iştigal olduğu apaçık ortadadır. Sıradan bir insanın dahi tevessül etmeyeceği böyle bir durumu, peygamberler için düşünmek elbette doğru değildir. Dolayısıyla insanlardan herhangi bir ücret istemeyen ve kişisel maddî-manevî bir karşılık beklemeyen kişilere uymak gerekir ki onlar, zaten hidayete ermiş kullardır.⁶³ Nitekim birçok Peygamberin kavmine dediği gibi⁶⁴ Hız. Muhammed (sav.) de kavmine şöyle demiştir: "وَمَا أَنَا مِنَ الْمُتَكَلِّفِينَ/De ki: Buna karşılık ben sizden bir ücret istemiyorum. Ben olduğundan başka türlü görünenlerden de değilim."⁶⁵

Bir davanın hak mı veya batıl mı olduğuna hükmedebilmek için davanın kendisi kadar dava sahibinin durumu da büyük önem arz etmektedir. Bu anlamda söz konusu ayette hak peygamber olduğuna yönelik Hız. Muhammed'in iki önemli özelliği vurgulanmıştır. Biri, maddi açıdan dünyaya ve mala hiç rağbet etmediğinden dolayı herhangi bir ücret talebinde bulunmayışıdır. Diğeri ise ayetin ikinci kısmını oluşturan "وَمَا أَنَا مِنَ الْمُتَكَلِّفِينَ" ifadesidir ki bu, nübüvvet öncesi dönem açısından asıl üzerinde durulması gereken bir husustur. *Mütezellif* kelimesi; zorlaştıran, yalan konuşan, bilmediği şeyi bildiğini iddia eden, kendisini

⁶⁰ el-Mü'minûn 23/69.

⁶¹ Taberî, *Câmi' u'l-beyân*, 17/87-88; Zemahşerî, *Keşşâf*, 4/240; Râzî, *Mefâtihu'l-gayb*, 23/112.

⁶² Taberî, *Câmi' u'l-beyân*, 12/137; Mâtürîdî, *Te'vilâtü'l-Kur'ân*, 7/29; Râzî, *Mefâtihu'l-gayb*, 17/60-61; Âşûr, *et-Tahrîr ve't-tenvîr*, 11/123.

⁶³ Yâsîn 36/21.

⁶⁴ el-En'âm 6/90; Hûd 11/51; eş-Suarâ 26/109, 127, 145, 164, 180; Sebe' 34/47.

⁶⁵ Sâd 38/86.

ilgilendirmeyen şeyle meşgul olan vb. anlamlara gelmektedir. Dolayısıyla bu ifadeyle Hz. Muhammed, muhataplarına geçmişinden bu yana kendisinde bulunmayan söz konusu olumsuz bir nitelik üzerinden hak peygamber olduğunu bildiriyor. Yani ayet Peygamberin dilinden şöyle demek istiyor: benim halimi çok iyi biliyorsunuz ki tasannu yaparak ehil olmadığım bir durumu kendime ait kılanlardan değilim. Beni hayatım boyunca yapmacık hareketlerde bulunurken ve yanımda olmayan bir şeyi iddia ederken hiç görmediniz ki şu an peygamberliği kendime ait kılarak Kur'an'ı uydurabileyim. O halde bu Kur'an, sizlere ulaştırmam için bana vahyedilen bir kitaptır.⁶⁶

İslam öncesi dönemde Hz. Peygamber (sav), yaşadığı Mekke toplumunda güvenilirliği ve hüsnü kabulü o dereceye varmıştı ki kendisine "Muhammedü'l-emîn" lakabı verilmişti. Zira tebliğ ettiği dini, inkâra kalkışan kavmi bile onun hiçbir konuda yalan söylemediğini biliyorlardı. Fakat buna rağmen onun getirdiği ilahi vahyi inkâr ediyorlardı. Nitekim Mekke'nin liderliğine oynayan Ebu Cehil, Hz. Peygamber (sav) için şöyle diyordu: "Biz seni yalanlamıyoruz çünkü sen bize göre doğru söyleyen birisin. Biz sadece senin bize getirdiklerini yalanlıyoruz." Hz. Muhammed'in toplumdaki güvenilirliği, yine düşmanın diliyle şöyle aktarılmıştır: Ahnes b. Şerîk, bir gün Ebu Cehil'e "Ya Ebe'l-Hakem! söyle bana, -burada bizden başka kimse de yok- Muhammed doğru mu söylüyor, yoksa yalancı mı?" diye sordu. Bunun üzerine Ebu Cehil: *Allah'a yemin olsun ki Muhammed doğru söylüyor ve hiçbir zaman yalan söylememiştir. Fakat Kusayoğulları, sancaktarlık, hacılara zenzem dağıtma yetkisi, Kâbe perdedarlığı ve de nübüvveti ele geçirirlerse Kureys'in geri kalanlarına ne olacak, diyordu.*⁶⁷

En azılı düşmanın tüm bu şahitliklerine rağmen Mekkeli müşriklerin inkârları ve yalanlamaları Hz. Peygamber'i çok üzüyordu. Allah, hem peygamberini savunmak ve teselli etmek hem de geçmiş hayatının nübüvvetinin doğruluğuna delil olduğunu bildirmek üzerine şu ayeti indirdi: "فَدَنْعَلَمُ إِنَّهُ لَيُخْزِنُكَ الَّذِي يَقُولُونَ فَإِنَّهُمْ لَا يُكَذِّبُونَكَ وَلَكِنَّ الظَّالِمِينَ بآيَاتِ اللَّهِ يَجْحَدُونَ/Onların söylediklerinin hakikaten seni üzmemekte olduğunu biliyoruz. Aslında onlar seni yalanlamıyorlar, fakat o zalimler açıkça Allah'ın ayetlerini inkâr ediyorlar."⁶⁸ Öyle anlaşılıyor ki onlar dilleriyle peygamberi yalanlarken aslında iç dünyalarıyla baş başa kaldıklarında gizliden gizliye onun bir Peygamber olabileceğini düşünüyorlardı.⁶⁹ Çünkü aralarında uzun bir hayat geçiren, doğru ve emin oluşuyla bilinen Hz. Muhammed'in, bir kez dahi yalanına şahit olunmamıştır. Hayatı boyunca yalanlanmadığına göre şimdi de "ben Allah'ın elçisiyim" diyorsa muhakkak ki doğru söylüyor. O halde Hz. Muhammed, Allah'ın ayetlerini inkâr eden kavmini uyarmak için gönderilmiş bir Peygamberdir.

Âlimler, Hz. Peygamber'in yüce bir ahlaka ve üstün bir karaktere sahip olduğu konusunda ittifak etmişlerdir. Ancak bu ahlak timsali kişilik, nübüvvetine bir delil teşkil eder mi? yoksa onun yüklendiği misyonun bir gereği midir, tartışmasını doğurmuştur. Nübüvveti mu'cize eksensiz ispat edenler, Hz. Peygamber'in ahlaki durumunu nübüvvetinin doğruluğuna delil

⁶⁶ Zemahşerî, *Keşşâf*, 5/285; Râzî, *Mefâtihu'l-gayb*, 26/235-236; Ebû Saîd Abdullâh b. Ömer el-Beydâvî, *Envâru't-tenzîl ve esrâru't-te'vil*, (Beirut: Dâru'r-reşid, 2000), 3/180; Ebû'l-Berakât Abdullah b. Ahmet en-Nesefî, *Medâriku't-tenzîl ve hakâiku't te'vil*, (Beirut: Dâru'l-Kelîmu't-Tayyib, 1998), 3/166; Şihabüddin Mahnûd Alusi, *Ruhu'l-meani fi Tefsiri'l-Kur'âni'l-Azim ve's-Seb'i'l-Mesani*, (Beirut: İhyau't-Turasi'l-Arabi, t.y), 23/230.

⁶⁷ Zemahşerî, *Keşşâf*, 2/340; Râzî, *Mefâtihu'l-gayb*, 12/215; Âşûr, *et-Tahrîr ve't-tenvîr*, 7/199-200.

⁶⁸ el-En'âm 6/33.

⁶⁹ Mâtürîdî, *Te'vilâtü'l-Kur'ân*, 5/51.

saymayıp peygamberlik görevinin bir gereği olarak kabul etmişlerdir.⁷⁰ Buna karşı İmam Razî (ö. 606/1210), Hz. Peygamber'in ahlâkına, davranışlarına, yargılarına ve yaşantısına yönelik her bir unsur, her ne kadar müstakil olarak nübüvvetine tam delalet etmese de hayatı, bir bütünlük halinde kesinlikle nübüvvetine delalet ettiğini ifade etmektedir. Çünkü bu denli ahlaki meziyetler ancak peygamberlerde bulunur. İmam Gazzâlî (ö. 505/1111) ve Mu'tezilî kelâmcı el-Câhiz (ö. 255/869) da Razî'nin ifade ettiği görüşü benimsemiştir.⁷¹

Hz. Muhammed'in (sav) ahlakının konu edildiği Kalem sûresi, en ağır ithamların yapıldığı, tehdit ve baskıların arttığı ve mücadelenin giderek şiddetlendiği bir dönemde Hz. Peygamber'e inmiştir. Peygamberliğin ilk yıllarında nüzûl sıralamasında Alak sûresinden sonra ikinci sırada Mekke'de nazil olan bir suredir. Hz. Muhammed'in (sav) vahiy aldığından dolayı mecnun/deli olduğu ithamı, yemin edilerek reddedilmiştir.⁷² Aksine "وَإِنَّكَ لَعَلَىٰ خُلُقٍ عَظِيمٍ / Şüphesiz sen büyük bir ahlaka sahibisindir,"⁷³ denilerek Hz. Muhammed'in yüce ahlaklı oluşu, Allah tarafından tescillenmiştir.

Bu genel bilgilerden hareketle nübüvvet öncesi dönem açısından bizi ilgilendiren husus, ikinci sırada henüz yeni inen bir surede Hz. Peygamber'in ahlaki durumunun ifade ediliyor olmasıdır. İnsanda bir anda oluşmayan Ahlak, kişinin nefsinde kök salmış ve düşünmeksizin davranışların kolaylıkla kendisinden çıktığı manevi bir melekedir. Mesela öfke anında zorlu bir çabayla ancak susup durabilen bir kişi için *hilm* ahlakına sahiptir, denilemez.⁷⁴

Dolayısıyla vahyin ilk yıllarında Hz. Muhammed (sav) için *yüce ahlak* nitelemesi kullanıldığında onun ahlaki durumunu çok iyi bilen Kureyşli müşrikler, herhangi bir itirazda bulunamamışlardır. Şayet nübüvvet öncesi dönemde "وَإِنَّكَ لَعَلَىٰ خُلُقٍ عَظِيمٍ / yüce ahlak" nitelemesine aykırılık teşkil eden olumsuz bir ahlaki davranışı olmuş olsaydı pekâlâ muarızları, bunu, onun aleyhine kullanmaktan geri durmazlardı. Ancak nübüvvet öncesi döneme refere edilerek hakkında olumsuz ifadenin söylendiğine dair herhangi bir bilgiye sahip değiliz. Hz. Muhammed (sav.), vahiy öncesi ve sonrası ayırt etmeksizin Allah tarafından *yüce ahlakla* niteleniyorsa, elbette gönderilmiş bir uyarıcı ve nübüvvet iddiasında doğru sözlü bir Peygamber olduğundan şüphe edilemez.

Sonuç

Hz. Muhammed (sav), vahyin fetret dönemini sona erdiren ve ataları uyarılmamış Arapları uyarmak üzere gönderilmiş bir peygamberdir. Daha önce hakkında bilgi sahibi olmadığı geçmişin ve geleceğin haberlerini ihtiva eden ayetleri vahiy yoluyla almaya başladı. Sonraları Kur'an gibi bir kitaba dönüşecek olan bu ayetler, tedricen yirmi üç yıl boyunca yaşanan sosyal hayatın içinde ve hayata müdahale ederek nazil olmaya devam etti. Bu ilahi mesajın kendisi kadar onu temsil ve tebliğ eden elçinin durumu da bu açıdan önemlidir. Bu nedenle ilahi vahyin son temsilcisi olan Hz. Muhammed'in (sav) nübüvvetle ilintili hayatına dair Kur'an'da birçok olayı açıkça görmek mümkündür. Ancak dikkatle incelendiğinde Kur'an'da nübüvvet öncesi hayatına yönelik birtakım izlerin de var olduğu görülmektedir. Çünkü nübüvvet öncesi

⁷⁰ Erkan Baysal, "Muhammed Âbid El-Câbirî'de Nübüvvetin İspatı, İ'câz ve Ümmillik" *Bingöl İlahiyat Dergisi*, 4/8 (Aralık 2016), 145.

⁷¹ Râzî, *Muhasşalu Efkâri'l-mütakaddimin ve'l-mutaahhirin mine'l-ulema ve'l-hukema ve'l-mütekelimin*, nşr. Abdurrauf Sa'd, Mektebetü'l-küliyatı'l-Ezheriyye, Mısır yyt., 208.

⁷² Cennet, "Vahyin Başlangıç Yılları (İlk Çağrılar ve Putperestliğe İlk Eleştiriler)", 15-18.

⁷³ el-Kalem 68/4.

⁷⁴ Seyyid Şerif Cürcânî, *Târîfât* (Beyrut: Mektebetü Lübnan, 1985), 106.

dönemde kavmi içinde yaşadığı süre zarfında ortaya koyduğu kişilik, muhatapları nezdinde risâletinin kabulünü kolaylaştırmıştır.

Hz. Muhammed'in (sav) nübüvvet öncesi dönemde okuma-yazma bilmeyen ümmi Peygamber olduğu, Kur'an'da özellikle vurgulanmıştır. Şayet aksi bir durum olmuş olsaydı bu ayetlerin vahiy olmadığı, haşa Muhammed'in kendi uydurması olduğuna yönelik inkâr eden kavminin itirazlarına mesnet teşkil edecekti. Dolayısıyla ümmi olan bir kişinin kendi imkânlarıyla ortaya koyması mümkün olmayan Kur'an, olsa olsa ancak vahiydir ve onu tebliğ eden de Allah'ın peygamberidir. Aynı şekilde ilahi kitaba/vahye ve imana dair bir bilgiye sahip olmayan Hz. Muhammed (sav), ansızın muhatap olduğu vahiy karşısında yaşadığı şaşkınlık halî, vahiy alacağına dair bir beklenti içinde olmadığını göstermektedir. Nübüvvet öncesinde yetim, fakir ve ilahi/vahyi bilgidен yoksun bir hayatın zorlukları vahiy nimetiyle giderilmiştir.

Kur'an'da vahyi inkâr eden müşriklerin Hz. Muhammed'in (sav) kişiliğine yönelik yalancı, deli, şair, kâhin ve sihirbaz gibi ithamları reddedilmiştir. Nübüvvet öncesi hayatı delil gösterilerek söz konusu iddiaların, samimi bir arkadaş gibi tanıdıkları ve aralarında bir ömür geçiren Hz. Muhammed için düşünmek, aklın kabul edeceği bir şey olmadığı vurgulanmıştır. Vahiy öncesi hayatında şiir, kehanet ve sihir ilgili herhangi bir uğraşı olmamış ve kavminden hiç kimse yalan söylediğine de asla şahit olmamıştır. Netice itibariyle nübüvvet öncesi dönemde kavminin vicdanında yer edinmiş mükemmel kişiliği, *en yüce ahlak üzere olduğu* ayetiyle de tescillenmiştir. O halde Hz. Muhammed'in (sav), vahiy iddiasında doğru söyleyen uyarıcı bir peygamber olduğuna, bütün hayatı ve düşmanının bile itiraf ettiği üstün kişiliği, en büyük delildir.

Kaynakça

Alusi, Şihabüddin Mahmud. *Ruhu'l-meani fi Tefsiri'l-Kur'âni'l-Azim ve's-Seb'i'l-Mesani*. 30 Cilt. Beyrut: İhyau't-Turasi'l-Arabi, t.y.

Baysal, Erkan. "Muhammed Âbid el-Câbirî'de Nübüvvetin İspatı İcâz ve Ümmillik". *Bingöl İlahiyat Dergisi* 4/8 (2016), 123-156.

Beydâvî, Ebû Saîd Abdullâh b. Ömer. *Envâru't-tenzîl ve esrâru't-te'vîl*. 3 Cilt. Beyrut: Dâru'r-reşîd, 2000.

Buhârî, Muhammed b. İsmâîl el-Cu'fî el-Buhârî. *el-Câmi'u's-sahîh*. 9 Cilt. Beyrut: Müessesetü'r-risâle, 2015.

Cennet, Mehmet Zülfi. "Vahyin Başlangıç Yılları (İlk Çağrılar ve Putperestliğe İlk Eleştiriler)". *Tefsîr (Surelerin Nüzul Sırasına Göre Analizi)*. Ed. Ali Rıza Gül-Yunus Emre Gördük. İstanbul: Lisans Yayıncılık, 2019.

Cürcânî, Seyyid Şerif. *Târîfât*, Beyrut: Mektebetü Lübnan, 1985.

Ğursî, Muhammed Salih b. Ahmet el-Ğursî. *İrtiyâhu'l-'ukûl ilâ risâleti'r-Resûl*. İstanbul: Ravza Yayınları, 2020.

İbn Âşûr, Muhammed Tâhir b. Âşûr, *et-Tahrîr ve't-tenvîr*, 30 Cilt. Tunus: Dâru't-Tunûsiyye, 1984.

İbn Atiyye, Ebu Muhammed Abdulhak el-Endelüsi. *el-Muharraru'l-Vecîz fi tefsîri kitâbi'l-'azîz*. 8 Cilt. Beyrut: Darü'l-hayr, 2007.

İbn Kesîr, Ebü'l-Fidâ' İsmâîl b. Şihâbiddîn Ömer b. Kesîr. *Tefsîrü'l-Kur'âni'l-'azîm*. 15 Cilt. Kahire: Mektebetü Evladü'ş-Şeyh li't-Türas, 2000.

Mâtürîdî, Ebû Mansûr Muhammed b. Muhammed. *Te'vîlâtü'l-Kur'ân*. 18 Cilt. İstanbul: Daru'l-Mizan, 2005-2010.

Nesefî, Ebu'l-Berakât Abdullah b. Ahmet. *Medâriku't-tenzîl ve hakâiku't te'vil*. 3 Cilt. Beyrut: Dâru'l-Kelime't-Tayyib, 1998.

Râgıb el-İsfahânî, Ebü'l-Kâsım Hüseyin b. Muhammed. *el-Müfredât fi ğaribi'l-Kur'ân*. Beyrut: Dâru'l-marîfe, t.y.

Râzî, Fahrüddîn Muhammed b. Ömer. *Mefâtihu'l-gayb*. 32 Cilt. Beyrut: Dâru'l-fikr, 1981.

Râzî, Fahrüddîn Muhammed b. Ömer. *Muhassalu Efkâri'l-mütakaddimin ve'l-mutaahhirin mine'l-ulema ve'l-hukema ve'l-mütekellimin*, Mısır: Mektebetü'l-küliyatî'l-Ezheriyye, ty.

Şimşek, M. Said. *Hayat Kaynağı Kur'ân Tefsiri*. 5 Cilt. İstanbul: Beyân Yayınları, 2012.

Taberî, Muhammed b. Cerîr et-Taberî. *Câmi'u'l-beyân 'an te'vili âyi'l-Kur'ân*. 25 Cilt. Kahire: Dâru hicr, 2001.

Zemahşerî, Mahmûd b. Ömer ez-Zemahşerî. *Tefsîrü'l-Keşşâf*. 6 Cilt. Beyrut: Mektebetü'l-Abîkân, 1998.